

Toba -2/ hekaýanyň dowamy

Category: Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 21 января, 2025

Toba -2/ hekaýanyň dowamy T0BA

Ertesi keremara ören esgerler, komandiriň buýrugyna görä, uzak ýola düşmezden öňürti, kakyň ýanyna üýşüp, atlaryny gaýtagáýta suwa ýakdylar, ýanlaryna göterýän mytaralaryny suwdan doldurdylar. Azyk-owkat bölümi ullaikan çelekleri gyrmalap, düýelerine taýlady, torbalary aşsamky bişen ýahna etden doldurdy. Şundan soñ, sap-sap nyzama düzülen gyzyl goşunyň eskadrony baýdak gerip, dabara bilen ýörişe çykdy. Garagurban diýilýän ýer hem bări-bärdäki ýaýla däldi. Mundanam aňryk ýol başlan goşun çölüstanyň has uzak jümmüşine siňip, ýol-ýodasycz, yns-jynssyz alyslyga gitmelidi. Gum diýeniň bilen hemme ýeri deň bolmaz ekeni. Häzirki barýan ýerleri esgerleri geň galdyryp, olary töwerege ýalt-ýult garamaga mejbür edýärdi. Hany öñki gören gandymly-çerkezli, sazakly-sözenli, selinli-ot çöpli ulgamlaryň? Hany titirli, ýowşanly giň alalar, çemenzar düzükler? Indi görseň, dumly-duşuň ýapy-ýapy, depe-depe ürgün aklaňlyk bolup, ýasaýyış tamamlanan bada başga bir dünýäniň keşbi gözüň öňüne gelýärdi. Ürgün ak çägäniň yüzünde şemalyň galdyran zyra-zyra tolkun yzlaryndan başga çöl jandarlarynyň, hatda suwulgan, tomzak yzy hem duş gelenokdy. Setanda-seýranda gum basan ýeke düýp selni ýa ýeke özi somalyp duran sözen çybygyny görmek bolýardy.

Göwündes hemrasy bilen atynyň üzeneňisini çakyşdyryp barýan Suhanberdi aga ýürek gysdyryjy jansyz tebigata howatyr bilen garap: «Älhepus, barsagelmez diýilýän şum mekana äkidýän ýol, megerem, şunuň ýaly bolsa gerek. Howada-ha barha gyzýandyr. Görmeli-dä» diýip oýlanýardy.

Komandır wagt-wagt kompara garap, eskadrony gündogar bilen guşluk aralygyna alyp barýardy. İki gün oňat ýörelse, goşun gadym zamanda gurap galan, häzirem hanasynyň ugrunda kä ýerde suwly köller duşýan Üňüz derýasyna çykmalydy hem-de daşary ýurda maşgalasyny, dogan-garyndaşlaryny, süri-süri mallaryny

alyп гаçyp barýan Keltegoñurly Gerçek baýyň göçüni leýs etmelidi. Komandır eskadronyň üstüne ýüklenen şu hormatly tabşyrygy artykmajy bilen ýerine ýetirip, hökümediň öñünde uly abraý gazanjakdyklaryna doly ynanýardы. Pulomýodyň iki müň oky bar. Baýyň göçi ýüz adamdan ybarat bolanda-da, olaryň her haýsna ýigrimi okdan ýetýär. Müň janlaryndan bir jany hem sypmaýar. Esasy zat bolsa, Garagurban ýaýlagynда Öwgi baýy tutuş maşgalasy bilen bile kerçelen gaýduwsyz ýigitler ajaýyp synagdan geçdiler. Ynha, bahym Gerçek baýy tohum-tiji bilen kerçemeli bolanda, gypnjyny gana boýamaga islegli meýletin mertleriň sany hasam köpeler. Şundan soň eskadron söweşde taplanan goşuna öwrüler hem Üñüziň hanasyndaky gök köle suwa düşünip, ýuwup, gazawlap gaýdarlar.

Aklaňlar ýurdunda tomusam adatdakysyndan has ir düşyän ýaly, Gün öýle ýerine golaýladypyça, howruny artdyryp, esgerleriň köýneginiň ýagyrnysyna der çykardy, atlaryň bykynyny köpükletdi. Janawarlar urpak çägeden aýaklaryny agras alyп, boýunlaryny süýndürip, hassyldaşyp, horguryşyp, burunlaryny parladyp, kynlyk bilen öñe ümzük atýardы. Der basan argyn esgerler eýeriň üstünde dikgerip oturman, kemsiz súlleripdiler. Komandır ýagdaýy aňyp, düşlemek barada buýruk berdi.

Meydanda diş synçgara ot-çöp bolmanson, attorbalara ýarym ölçegden arpa guýuldy. Esgerler ýagly etiň ýahnasyndan sümürip, mytaranyň ýyly suwundan owurtlaýardы. Suw gaýnadyp çay içere odun ýokdy. Şu ýagdaýda-da ruhdan düşmeýän käbir ýigitler düýnki hezilligi ýatlap, degşip-bälçireşyärdiler. Bettan guma ýarmaşyp gaçyp barýan aýallaryň, çagalaryň üstüne gykuwlap eňenlerinde, goly syrma gylyçly Annagyň bir çagany çapyp bilmän, ters aýlanşyny, atyny öwrüp-depip horlaýsyny suratlandyryp gülýärdi:

– Pökgüje baý ogly gaty sypjyk eken-aý! Gylyç ýalpyldap inende, sowlup dur. Ýene şowurt – ýene sowulýa! Ha-haýt, zaňnar-aýt! Hä-hä-hä! Şobarmana-da baýyň aýaly: «Waý, balam!» diýip, sümüklisini gujagyna gysaýmazmy! Ýeri, indi nädersiň?! Annak, içi ýanyp, heleýiň kellesini togalap goýberdem welin, haram ganjyg-aýt, ölensoňam gujayny ýazanog-aý! Ýeri, onsoň

nädersiň? Ata depgiledip, torç edip çykarmaly boldy-da! Annagyb bir oglanlyk bilen «Söweş edişi» gaty hezil görnüp, teýeneli gürrünlere sebäp boldy. Komandirem, komissaram esgerleriň degişmesine guwanyp: «Gana öwrenişmek gowy zat. Gan dökmäni halamaýan goşundan hiç wagt rewolýusion goşun bolmaz» diýip oýlandylar. Ör-gökden gelip duran Suhanberdi molla nolsa owurdynda çeýneýän lukmasyny boýnuny süýndürip zordan ýuwutdyda: «Toba! Toba!» diýip pyşyrdady hem ýüzüniň ganyny gaçyryp duran Melebaýa ahmyr bilen garap, başyny ýaýkalady.

Goşun iýip-içip, dem-dynjyny alyp, nepesini durlandoň, Günüň howram öñküsinden gowşan ýaly göründi. Howada adaja öwüsgin duýuldy. Esgerler indi Bäpbe diňçiniň daşyna geçip, oña sorag barsyny berýärdi.

– Bäpbe dost! Hany asmana-zemine bir diň salyp gör! Jahanda näler bar?

– Iňlär siňegem ýok! Jyňnyldar çybynam ýok!

– Hany, oňatja diňlesene gulagyň pakgart-da! Ýeriň teýinde tilki-şagal, ýylan-suwlugan, alaka-ýalman salkynjak hinde myslaşypjyk ýatyrmy? Olar näme iýip eklenýä? Nirede suwlaýa?

– Ýeriň ne teýinde, ne ýüzünde janly-jandardan bir nyşan bir bolsady! Ne hyssyldy, ne myssyldy, ne gäwüş...

– Onuň ýaly bolsa, hany, hol depäniň üstüne çyk-da, gündogara tarap gulagyň ger! – diýip, Öremet komissar diňçä gaýraky depäni görkezdi. – Özünem gulagyň gerip bilşine gerip diňle! Üňüz çöllerinden gazlaryň gagyldysy, suwdan bökip çykýan balyklaryň ýene şalpyldap düşüşi eşidilýärmi? Birki günden biz Üňüz boýuna çykýas. Gowy diň salsaň, hökmanam bir ses-üýn eşdersiň!

Bäpbe diňçi tolkun yzly ürgün çägä aýaklaryny oýmur-oýmur çümdürip, ýapynyň ýüzünden gum akdyryp, depä çykdy. Edil şu mahal asmanyň günbatar eteginden gara bulut ýaly bir zat göteriliп, howa garalyp gamaşdy hem duýdansyz şuwlap gelen şemal depeleriň başyny tozadyp ugrady. Bu harasat gara ýeliň ýetip gelýänliginiň nyşanydy. Depäniň başyndaky Bäpbe diňçi köýnegini-balagyny şemala pasyrdadyp, bir eli bilen kellesindäki budýonowkasyny sypdymajak bolup, aljyraňny görnüşde hellewläp durdy. Yöne, ony aljyradýan zat tozanly

şemal däl-de, gulagyna gelýän gorkuny seslerdi. Barha zarbap çäge sowurýan harasadyň öňünden, göwnüň bolmasa, zulum-süteme galan ymgyr uly mähelle urlup-sürlüp getirilýän-de, olaryň ahy-nalasy, dady-perýady asman-pelege gulgula salyp, gulak perdäni ýaryp, kalbyňy lerzana salýardy. Zähresi ýarylan çagalaryň waýkyryşmasy, aýallaryň-gelinleriň eňreşmesi, erkek kişileriň bedenlerine tyg urlandaky ýaly wahhyldamasy diňçini gaty horlaýardy. Bu ses-üýnleriň Ýeriň teýinden, ölüleriň hasratly dünýäsinden gelýän ýalydygy depe saçyňy üýşürýärdi. Göwnüne bolmasa, Garagumda guma garylan ähli şehitler gara harasadyň içi bilen çozup gelýän misillidi.

Depäniň üstünden çäge bilen süýşüp gaýdan diňçi hemralarynyň ýanyna zordan aýagyny alyp süýrenip gelende, harasadyň derdinden dünýä garaňkyrapdy, ýerden göge sowurýan çäge gözüni açdyranokdy. Şu ýagdaýda ýol ýöräp bolmajagyny bilen komandır: «Harasat sowulýanca her kim atynyň başyny berk saklap durmaly» diýip buýruk berdi. Iki gulagyny hem barmaklary bilen berk dykan diňçi jynlan ýaly peleseňläp aýlanýardy. «Dat-bidat, o dünýä bu dünýäň üstüne çozdy! Ölüler dirileriň üstüne eňdi!» diýip çapalanýardy, aglap-eňreýärdi. Ýeliň şuwwuldysy her töwra zaryn owazlar edýänem bolsa, o dünýäniň owazlartny diňe diňçiniň özi eşidýän bolmaga çemeli.

– Sen züwwetdin gorkak ekeniň! – diýip, komandır diňçä herreldi. – Dowul salmaňy bes etmeseň, öz elim bilen ataryn seni! Mollajykłaryň o dünýä baradaky jypdyrmalaryny ýoldaş Lenin birçak paş etmedimi?! Heý, goly ýaragly batyr söweşijileriň üstüne-de ölüler topulyp bilermi?! Şu tozanjykdan gorkýan goşunam , heý, rewolýusion goşun bolup bilermi? Hany, ruhumyzy belent tutup, barymyz «Internasional» aýdalyň! «Galk, eý lagnat astynda galan, açlar hem gullar dünýä-si!..»

Partiýa gimnini aýdýan ýüz bokurdagyň owazy goşulyşyp, rewolýusion gaýduwsyzlygyň, ýanbermezligiň güýjüne öwrüldi. Eskadron, yllaki mizemez bütewi güýje öwrülen ýaly boldy. Ýerden göterýän çägesi bilen zarply urýan harasadyň astynda, atlarynyň boýnuny gujaklap, ýeliň ýataryna, dünýäniň ýagtylaryna garaşyp durdular. Üç sagat geçdimi, bäs sagat

geçdimi bialaç galdyalar. Harasadyň sowrup gelýän ýyly çägesi esgerleriň hem atlarynyň dyzyna çykyp gitdi. Agşama ýakyn az-kem ýeliň bady gowşap, howa açylyşanda, dumly-duşa ser salsalar, öñki gören ýapylary hem, depeleri hem ornundan göçüp, olaryň ýerinde öñkä meñzemeýän täze görnüş emele gelipdir. Göräymäge, bular başga dünýä düşen ýaly. Ýene bir garaşylmadyk zat ~ akly üýtgän Bäpbe diñçiniň ýitirim bolup gitmegidi. Komandır ony goşundan gaçan dönük dezertir diýip yylan etdi.

Suhanberdi molla harasadyň edýän işine ~ ýer-ýurdy üýtgedip, özgerdip göçürip äkidişine geň galyp: «Bu nä gudrat boldy, janlarym! Biziň barjak ýerimiz öñümüzden gaçýan ýaly!» diýip, dünýäde görlüp-eşdilmedik zady göwnüne getirdi. «Şeýle boljak bolsa, biz barjak ýerimize hiç haçanam ýetip bilmeýäs. Bizi, megerem, pälimiz tutýan bolsa gerek».

Iňňän agyr ýagdaýda öñe ümzük atýan eskadron howany garaldan tozan buludynyň içinde tertipsiz gara toplum bolup barýardy. Asmanyň gara serpigi düyrülip-ýazylyp, onuň ýirik-ýyrtyk bölekleriniň arasynda gaýyp ýoren ak tegelek Aý kä mahal göze kaklyşyp gidýärdi. Aslynda onuň Aý däl-de, gün bolmagam ähtimaldy. Sebäbi gije bilen gündiziň hasaby ýitipdi.

Köp wagt bäri suw garasyny görmedik at jaanawarlar sojaşyp, bokurdaklaryny härledişip, burunlaryny parladyşyp, halyş mejalsız haldadygyny aňdyryardy. Esgerler mytaralaryndaky suwy birçak içip gutarypdylar. Öñdäki bir gün üçin ýarty mytaradan suw paýlandy. Olam diňw bokurdaklary öllär ýalydy. Şu baryşlaryna atlaryň birentegi ýöremge gurp etmän, dyzna çöküp, alkymyny ýere goýmaga hem-de gapdalyna ýykylmaga başlady. Ýykylan atlary taşlap, ýykylmadyklaryny idip ýöremek barada buýruk berildi. Esgerleriň birnäçesi gylyjyny, tüpeňini gösterip bilmän, lakytag durmaga mejbür boldy. Mejaly bolanlar öñe gidip, eňkamy galmadıklar yzda süýrenip, eskadron sozulyp, tertipli goşuna meñzemedi. Hemmäni bir ýere jemlemek üçin, öñdäkilere durmaly diýen habar ýetirildi. Bir ýere toplanyp, boýunlaryny sallaşyp duruşlary gaty ejiz görnüşdedi. «Suw! Suw!» diýen sesler eşidilýärdi. Suhanberdi molla şu mahal töweregı saýgarjak bolup, egliп-egliп çiňňerildi hem gören

zadından elheder aldy. «Eý, Hudaý! Muňa näme diýip, näme aýdarsyň! Şol başky gören depeleri, şol öñki gören ýapylary! Gara harasat bulary aýlap-aýlap, ýene öñki ýere getiren ýaly! Şuńça horluklary, şuńça azaplary reýgan bolan ýaly! Zabun pelek bularyň ýoluna gapan guraýdymyka? Megerem, indi bu gapandan sypma ýokdur!..»

Aşyr komandır bilen Öremet komissar özara maslahatlaşyp, bu hupbatly ýagdaýdan çykmak üçin, aýgytly karara geldiler.

– Rewolýusiýanyň söweşjeň gyzyp esgerleri! – diýip, komandır iň bolmanda golaý duranlar eşider diýen umyt bilen ýeliň şuwwuldysynda gygyryp söz sözledi. – Aň-düşünjesiz tebigat bizi synagdan geçirýär. Emma mundan beter kynçylygam bolsa, biz öñümüzde goýlan döwlet ähmiyetli tabşyrygy hökman ýerine ýetireris! Biziň söweşjeň wezipämiz şu gumdan aşyp geçmek hem Üňüziň boýunda gaçgak baýy tutuş göçi-gony bileb paýhyn etmek! Men bilyän, siziň her biriňiz şu işe hyjuw bilen gatnaşyp, halkymyzyň öñünde uly abraýa eýe bolmak isleýänsiňiz. Emma suw ýagdaýymyz muňa ýol berenok. Diňe iň çydamly esgerler ýörişi dowam eder. Suwy hem iň soňky damjasyna çenli şolara bermeli bolýas. Şu ýerde suwsuz galanlar rewolýusion durnuklylygyň hem çydamlylygyň nusgasyny görkezerler. Heläk bolanlar söweşde gan döküp ölen bilen deň saýylar. Siziň atlarynyz ýurduň paýtagtynda gurlan ýadygärlige altyn harplar bilen ýazylar! Düşünýänler üçin munuň özi ölmezlikdir!..

Şundan soň saýlantgy ýigrimi esger, pulomýody hem suwly çelekleri eýeläp, komandiriň hem komissaryň öñbaşçylygynda ýörişi doam etdiler. Şehit ölüme höküm edilen segsen adam bolsa, bir owurt suwsuz, harasadyň içinde dökülip galyberdi. Suhanberdi molla bilen Melebaýam bularyň arasyndady.

Bu bolan bedähet işe akyl ýetirmek örän çetindi. Suhanberdi molla ölümىň öýünde taşlanyp gidilen ýigitlers nebsi agyrma bilen garap: «Ýaňy durmuşyň gyrasyndan giren şu on sekiz-ýigrimi ýaşly ýigitleriň rewolýusiýanhň hatyrasyna jan bermegi gerekmikä?» diýip göwnüne getirdi. Altyn harplar bilen ýadygärlige bular Ölmezlik hasaplarlarmyka? Şöhratly ölümىň deregine bulara iň sadaja ynsan bagty: suwsuzlyk belasyndan halas bolup, obalaryna gaýdyp barmaklyk gerekdi...»

Molla aga elli bir ýaşly ekabyr adam. Obada, maşgalasynda onuň iki ogly bar. Ulusy ýigrimi ikisinde, kiçisi on dokuzynda. Şu neresseleriň ýaşynda-da. Ýeri, onsoň bulara nädip dözersiň. Heyý, bir alajy bolmazmyka? Suhanberdi şu niýet bilen Melebaýy hem-de özüne gulak asaýjak dört-bäs oglany ýanyna çagyryp bir gapdala saýlandy. Üstüne eglip sözünü diňlänlere gaty-gaty gürläp niýetini düşündirdi. Ol çep egnine öwrüm edip, demirgazyga bakan köpcüligiň başyny çekjekdigini mälim etdi. Aýdyşy ýaly, cepine aýlanyp ugranda, suwsuzlykdan eňkamy giden esgerler, aýagy ädilýäni yraň-daraň mytdyldap, galany bir-birine söýget berip, maýdallaryna mollanyň yzy bilen herekede geldiler. Tozanly ýel indi bularyň ýeňsesinden südenekletmän gapdalyn dan urýardy.

Suhanberdiniň bir umydy bardy. Olam harasadyň ýol ýasan ugrundan gapdala sowlup, parahat guma çykmakdy. 0t-çöpli parahat gumda duş gelinmegi hem ähtimaldy. Çopan-çolugyň ýanynda oglanylaryň bokurdagyny öllär ýaly suwam tapylsa taplybermelidi. Galanynam Allanyň özi oñarsyn-da!..

* * *

Suhanberdiniň adyna «molla» lakamyny tirkeýän bolsalar-da, ol öz obasynda ölä jynaza okaýan, öýlenenlere nika gyýyan, öten-geçenlere Kuran çykýan hakyky molla däldi-de, köne sowat mollaçar adamdy. Özi ýalylaryň bir toparyny Sowet hökümedi sowatsyzlygy ýok etmek üçin işe çagyrranda, Suhanberdi bu ýumuşa göwünjeň başlapdy. Emma goşuny öz milletiniň ganyny dökmek üçin ulanýandyklaryny görüp, bu gullukdan arasyny açmaga bahana gözläp ugrapdy. Edil häzir bolsa, onuň öz göwnüne gelşiçe, ykbal onuň gerdenine ägirt uly jogapkärçilik yükläpdi. Olam şunça ýaşjuwany ajalyň penjesinden halas edip, aman-toba getirmekdi. Eger onuň şu niýeti başa baraýsa, ölümdeñ gutulanlaryň birtopary, belkem, pälinden gaýdyp, musulmançylyk ýoluna düşerler. Öz milletiniň ganyny dökmegiň neneňsi günä işdigine akyl ýetirerler.

Suhanberdi bir ulgam gumdan aşyp, ikinji ulgama aralaşanda, ýeliň mese-mälim gowşandygyny, bu ýerde tozanyňam azalandygyny

añdy. Añyrdə çerkez-çeti, selin-siñrenem görnüberdi. Tüpeñlerini söýget edinip gelýänleri hem goltugyna girilip getirilýänleri bir ýere jemläp, Suhanberdi dili çisip agzyna sygmaýan, ýanyp duran bu biçärelere göwünlik berip gepledı.

– Oglanlar! Umytly boluň! Allany çagyryň! «Köpüň dilegi köl bolar» diylendir. Yene birki gumdan aşsak, Üňüziň göm-gök kölüne ýeteris. Durnaň gözü ýaly dury suwda pöwsüldäp suwa düşeris! Biz ýaman pälimizden gaýdyp, ýagşylyga bakan yüz öwürdik. Hudaýsyzlar jemgyýetiniň «Hudaý ýok» diýenine ynanmaň! Musulman süydüni emen oglanlaryň Hudaýa ynanmazlygy hebesdir. Gördüňiz-ä, bizi Hudaý tutdy! Emma Hudaý dünýäde hemme zatdan beýikdir. Ol tüýs ýurekden toba edeni bagışlaýandy. Toba ediň! Toba ediň!

Hudaýsyzlar jemgyýetiniň her hepde-de bir ýola geçýän okuwynadan gulagy gangyn oglanlar mollanyň sözüne uýup toba etdilermi ýa etmedilermi, ony özleri bilyär. Emma göm-gök kölde pöwsüldäp suwa düşünmek arzuwy olary janlary-tenleri bilen gaplap aldy. Şu süýji arzuwa ýetmek üçin, eñegiňi çägä diräp, bagryň bilen öñe süýşmegem azdy. Iň soňky demiňe çenli ýasaýyş üçin omzamalydy.

Aýak üstünde yraň-daraň barýanlaryň sany azalyp, dyzanaklap, emedekläp, ýer bagyrtlap süýşyänleriň sany köpelýärdi. Iň yzda bolsa baş-alty adam hereketsiz serlip galypdy.

Glyjyny, tüpeñini ýük görüp taşlan esgerler hol öndäki sazak-sözenleriň kölegesine özünü atmak üçin hassyldaşyp, harlaşyp barýardy. Howa açylyp, adaja şemal öwüsýärdi. Teşneler kölegä ýygnananda, yzda bimejal ýatanlary hem süyräp getirdiler. Suhanberdi molla: «Wah, şu mahal adam başyna birki owurt suwam bolanda, şunça gül ýaly ýigitleri ölümdeñ alyp bolardy» diýip, öz ýanyndan arzuw etdi. Edil şu pursatda-da ol Melebaýyň asmana ümläp, geplemäge ýaramasa-da, agzyny gymyldadýanlygyny gördü. Suhanberdi hemrasynyň ümleýän tarapyna yüzünü öwrüp, begençden ýaňa ýüreginiň tarsyldap bökendigini duýdy. Görse, asmanyň yüzünde dury howada ak guş ganat ýaýyp aýlanyp ýör. Ol uzak ýola barýan guşa meñzemän, şu golaýdan göterilip, ýene şu golaýa gonjak guşa meñzeýär. Mundan many çykaran molla:

– Haý, gözüniz aýdyňla-haw, jan inilerim! Bagtyňyz oýandyla-

haw! – diýip gygyryberdi. – Taňry biziň tobamyzy kabul etdi, günämizi ötüp-geçdi. Hanha, görün-ä, biziň alnymyzdan ak guş uçurdy. Bilseňiz, şol guba gaz sergin suwly kölüň öňümüzde börňüldäp ýatandygyny habar berýär. Eneňiziň saçagynda çöregi bitin ekeni. Siz hakykatdanam ölüp-dirilen bolduňyz! Täze ömrüňiz gutly-mübärek bolsun!

* * *

Üňüziň boýy bilen ençeme gün bări göçünü gyssagly tartyp gelýän Gerçek baý menzil aralarynda düşleýänem bolsa, bu gün süýji suwly köle gabat gelip, onuň ýakasyndaky göze ýakymly otluk-çemenlikde ýük ýazdyryp, ymykly dynç alyp geçmegini müwessa bildi. Iner-maýalaryň üstünde haltyldap gelýän aýal-ebtada, çaga-çuga kenarda ýaýnap aýagyny ýazmagyna hem-de yza galan sürüleriň gelip ýetişmegine maý bersem diýdi.

Ilgezik öýdeniçerleriň haýdan-haý gurnan oraçasynda baý aga şu mahal özüniň dogan-inileri, öylendiren ogullary hem-de bile göçüp barýan ýakyn garyndaşlary bilen mesawy gürrüň edişip, iýip-içip otyrdu. Semiz toklynyň şireli ýumşak eti agyzlara bal bolup degýärdi. Göçegçileriň arasynda geň ýeri, bir del adam hem bolup, olam kellesindäki budýonnowkasyny zommardyp oturan Bäpbe diňcidi. Ol şu barýan göçegçileriň kasdyna ýörite iberilen jeza beriji eskadron barada eýýäm gürrüň beripdi. Ýolda Garagurban oýunda Öwgi baýyň maşgalasynyň pulomýoda tutulyşynam, serlip ýatan läşleriň üstünde maý baýramynyň toýuny toýlaýylarynam, soňra harasat gopanda özüniň telbeläp gaçyp gaýdanynam aýdypy. Päh, şol harasadyň aňrysından gulagyna gelen ahu-pygam häzirem diňciniň kalbyny lerzan edip durdy. Şol gara harasadyň adaty bir tozanly ýel bolman, eýsem Hudaýdan gelen kasasdygy barada-da oturanlara gürrüň edipdi.

– Hudaýy unudan ganhorlary päli-niýeti tutandyr – diýip, Gerçek baý uzyn ala sakgally eñegini atyp-atyp, ynam bilen gürledi. – Şol gara harasat olary aždarha ýuwdan ýaly bir demine dartar welin, sen onsoň çölüstan-sährany elekden geçirseňem, olardan derek tapmarsyň! Hajymuhammet işan janyň ýorgudy dürsdür. Olardan bize nogsan gelmez. Garaklary

gapykdyr. Biz olara duş gelmän, ýurt aşyp gideris, işallam!.. Gamhana beýebanda peýman bolan sanýetmez şehitlere degsin edip töwir galdyrangoňlar, gaňşyrowugyň tütedýän düyeçal içip gägirişip otyrkalar, Gulaly goňruň ýetim galan ýedi ýaşly oguljygy Atajan gapydan garap:

– Ata! Ata! – diýip, özünüň hossar tutunan Gerçek kakasyna yüzlendi. – Düye çopanymyz Garamäde erkeğini taýaklap çapdyryp gelýä. Bir zad-a bolupdyr.

Onýança erkeğini patanakladyp gelen Garamäde oraçanyň agzynda malyny çökerip düşjegem bolman, belentden zowladyberdi.

– Haý, Gerçek kaka-haw! Ilerki gumda goşun düşüpdirle-haw! Eşitmedim diýme-haw! Gylyçly, tüpeňli kän adam-haw!..

Howsala düşen Gerçek baý: «Päheý-de welinim, uly gepläýdim öýdýän!» diýen iňkis bilen gapa çykanda, onuň daşyna üýşen dogan-garyndaşlarynyň käbiriniň golunda eýýäm ýaragam görünýärdi. Hernä anyklap sorasalar, «goşun geldi» diýilýän sazak-sözenleriň kölegesinde teşnelikden ýaňa çalajan ýatan esgerler bolup çykdy. Ýaraglaryny hem onda-munda taşlan ekenler bagtyýatanlar.

Gerçek baý kölüň gök suwuna garap, kiçi sakgalyny dişläp paýhaslandy. «Pelegiň oýnuna bak-a!» diýip içini gepletdi hemde şol Hudaý tutan peläketleri, özleri bilen deň bolman, gornetin ölümden halas etmegi öz boýnuna borç diýip bildi. Türkmen üçin düňle sährada betbagtlyga uçran duşmanyña-da gol uzatmazlyk namartlykdy.

– Yöne, seresap bolaweri, baý aga! – diýip, Bäpbe diňci özünüň howsalasyny bildirdi. – Men bularyň nädiberýändigini görendirin! Özlerini dürsäp, elliři ýarag tutdugy, göçüni paýhyn edäýmesinler. Bulara berlen tabşyrygam şol ahyryn. «Ýagydan ýaý boý» diýleni ýaly, siz şu ýerden tiz ugrap, arany açsaňyz kem bolmazdy, baý aga! Teşne ýatan namartaylaryň agzyna suw damdyrmany meniň ýeke özümem oñarardym. Azyk-owkat goýuň-da, ýola düşüberiň!

Baýyň geplemezek goja agasy hem dillenip: «Göci ugradalyň! Saklamalyň!» diýip dur. Inileri bilen ogullary bolsa delminişip bakýar. Baý iki tarapynam elden bermezlik üçin, göci ugradyberiň, diýip buýurdy-da, özi birnäçe talabany bilen

galyp, ölüm halynda ýatan teşnelere kömege ugrady. Göwnüne bolmasa, özünüň şu edýän işine hezreti Hajymuhammet işanam hol depäniň üstünde durup syn edýän ýalydy. İşan onuň düýşünü ýoranda: «Sen şu gezek beladan gutulýaň» diýipdi. Hey, onuň aýdanyna-da ynanman bolarmy? Ine, Allanyň gudraty bilen musulmançylyk käpirligi ýeňip dur! Türkmençilik tersalygy ýeňip dur! Bolşewigiň ýaragy, honha, guma garylyp ýatyr. Bay öz kalbynda keramatly Hajymuhammet piriň üýnünü eşidip duran ýalydy: «Kimde-kim ähsenül-hüsňä, ýagny güzel işler gaýyrsa, diňe şol dünýäni abatlap biler, hem öz kalbyny bezäp biler. Sen dogry ýoldasyň...»

Gerçek baý bir kaşyk suwy hem-de bir kaşyk sary ýagy gezek-gezegine teşneleriň agzyna tutup berip, olary haýal-haýaldan özüne getirmäge başlady. Kölüň başyna welin goýbermedi. İçip ýarypar gorkusy bardy olaryň. Gözleri halka atyp horugan biçäreleri kem-kem naharlap gurplandyrdy.

Üç gün geçensoň, gumda taşlanan ýaraglary eýelerine tabsyryp, uzyn ala sakgally asylzada baý öz ykbalyny synaýan äheňse esgerlere ýüzlendi:

– Merdana ýigitler! Siziň awlamaly awuñyz, ynha, alnyňyzda otır. Men ~ Gerçek baý! Äkidip tabsyryň bolşewige!

Oglanlar ýüzlerini boz-ýaz edip aşak bakdylar. Suhanberdi molla özlerini ölümden halas eden kişä janyndan syzdyryp jogap berdi:

– Sadagaň bolaýyn, Gerçek agamyz! Eger biz sizi şundan soň tutup äkidip, bolşewige tabsyrsak, şonda boziň enemiziň göwsünden haram süýt emdigimiz bolmazmy?! Atamyzyň oglı bolmadygymyz bolmazmy?! Gaýtam, siziň özüňiz bizi «gulum» diýip äkidiň-de, çet ýurtta arzan bahadan satyň! Goý, o taýda bizi kündä goşup, ýer sürsünler! Palanlap münsünler! Siziň islegiňize boýun bolmasak, namartaýyň iň muzzur hilisinden boldugymyz!

– Eýle bolsa, «ak düýäni» bizem göremzok, sizem göreňzok! – diýdi-de, baý alkymy gaba çogdaly, tüýlek, mähnet inerine mündi hem gündogar sary müñedek-müñedek sürüüberdi. Düýeli talabanlary hem onuň yzyndan eñdiler.

Jeza beriji eskadronyň galydysy Üñüziň boýy bilen aşak syryp

gaýtdy. Aşyr komandiriň hem Öremet komissaryň baştutanlygynda aýratyn ozup giden, ýagny pulomýotly ýigrimi esgeriňem bahym ykbaly mälim boldy. Olaryň hemmesi harasatdan çykyp bilmän, açlyk-suwsuzlykdan gyrlypdyr.

(Soñy) .

Sapargeldi Annasähet INER OGLY. Hekayalar